

Türkiyede Filmcilik

Rakım ÇALAPALA

[Bu yazı, muharririn basılmak üzere bulunan “Türkiye’de Sinema” adlı eserinin tarihçe kısmından hülâsa edilmiştir.]

Sinemanın Doğuşu

Yeryüzünde ilk sinema salonu bundan tam 52 yıl evvel açılmıştı. Paris’in Capucine caddesindeki bir kahvehanenin bodrum katında dünyaya gelen bu tuhaf “eğlence”nin elli yıl içinde bir “sanat”, hem de köklü bir sanat olacağını kim aklına getirebilirdi? Herhalde, “sinematograf”ı icat eden Lumiere Kardeşler bile onun için böyle bir gelecek düşünememişlerdir.

Sinemanın 50’nci yıldönümü Avrupa’da pek karışık bir zamana rastladı. Ona lâyük olan jübile yapılamadı. Halbuki, sinemanın her faydası bir yana, yalnız harp zamanında propaganda ve manevî kuvvetleri artırma yolunda yaptığı yararlıklar göz önüne alınırsa bu büyük buluşa karşı gösterilen kadirbilmezlikten ötürü medenî insanlara utanmak düşer.

Bu satırları yazdıktan sonra, hemen haber vereyim ki sinema bu yıl da bizim memleketimizde 50’nci yılını dolduruyor!

Bize Gelişi

Şaşmayınız! Yenizamanların birçok icatları memleketimize bulunuşlarından pek çok sonra gelebildiği halde, sinema, çabucak sınırlarımızdan içeri girivermiştir. Düşünün, matbaacılık bize Avrupa’dan 286 yıl sonra gelmişti. Halbuki sinema, icadının hemen ikinci yılında İstanbul’a gelmiş.

O zaman düşünmüşler, taşınmışlar, “sinematograf” a Türkçe bir ad bulmağa çalışmışlar: “canlı fotoğraf” demişler.

Sinemayı ilkönce bir Fransız ressam memlekete sokmuştu. Didon sakallı bir Fransız ressam.

Beyoğlunda

Sinema, ilk defa Beyoğlu'nda gösterilmiş. Muharrir Ercümen Ekrem Talû, 1896-97 sıralarında, bir cumartesi günü rahmetli ağabeyi Nijad'la birlikte, Galatasaray'da Sponek'in salonunda ilk defa sinemayı nasıl seyrettiğini anlatıyor. Sponek tramvayın Galatasaray döneminde, şimdi bir barın işgalinde bulunan, o vaktin maruf bir birahanesi. Bizde ilk defa sinema orada seyredilmiş. Kısa bir zaman, belki on, on beş gün sonra İstanbul semtine geçmiş.

Çünkü o zamanlar, İstanbul yakasında oturanların çoğu için Beyoğlu'na geçmek sade uzun ve zahmetli bir iş değil, oldukça ayıp, suç benzeyen de bir iş.

İstanbulda

Onun için İstanbul halkı sinemayı ilk defa Şehzadebaşı'nda, Direklerarasındaki meşhur Feyziye Kıraathanesi'nde görmüş.

O zamanın filmleri üç, beş dakika sürerdi ve seyirciler bir seansta on, on iki film birden seyrederdiler. Tabii ses, renk, yazı filân da hak getire!

İlk zamanlarda Feyziye Kıraathanesi'nde, meşhur Karagözcü Kâtip Salih'in beyaz perdesine misafir olan canlı fotoğraf, pek büyük bir rağbet görmemişti. Fakat sonra sonra işi azıttı. Dağdan gelip bağdakini kovarcasına, karagöze de, tiyatroya da kuvvetli bir rakip oldu, kaldı.

İlk Sinemacı

Canlı sinemanın, yahut o zamanki asıl adıyla sinematoğrafın ilk teşhirini söylediğimiz Fransız ressam yapmışsa da sinemacılığı memleketimizde esaslı bir ticaret işi olarak ilk ele alan ve bu işi başaran Weinberg'dir.

Sigmund Weinberg, Romanya tabiiyetinde bir Leh Yahudisi idi. Burada yerleşmişti. Memleketimize sinemayı olduğu gibi gramofonu da ilk getiren bu adamdır.

Weinberg, Fransız Pathe film kumpanyasının acenteliğini alarak önce sinemacılığa, bir zaman sonra da filmciliğe başlamıştır. Onun ilk açtığı sinema salonu, Tepebaşı'nda, şimdi Şehir Tiyatrosu Komedi Kısımının bulunduğu yerdeki Pathe Sineması idi. 1908 yılında açılmıştır.

Memleketimizde ilk aktüalite filmlerini ve ilk mevzulu filmi de Weinberg çevirmiştir.

İlk Yerli Film

Bu filmin adı *Himmet Ağanın İzdivacı*'dır. *Himmet Ağanın İzdivacı*, o zamanlar İstanbul tiyatrolarında çok oynanan bir komedidir. O devrin meşhur operet kumpanyası sahibi Arşak Benliyan ile arkadaşları tarafından temsil edilmişti. Filmin çevrilmesine 1914 yılında başlandı. Fakat artistlerden

bazılarının askere alınması üzerine yarım kaldı, sonradan tamamlandı ve 1918-1919 yıllarında gösterilebildi.

Zamanın Sinemaları

Meşrutiyetin ilânına kadar sinema seyyarlıktan kurtulamamıştı. Abdülhamit devrinde şehrin sayılı binalarına elektrik tesisatı yapılabildi. Elektrik padişahın iradesi ile alınabilirdi. Kibar bayanlar sinemayı konaklarda, hususî seanslarda seyrederdiler. Meşrutiyetin ilânından sonra da uzun yıllar, sinema, tiyatrodaki olduğu gibi, kadınlara ayrı, erkeklere ayrı gösterilmiştir. İstanbullu bayanlar ilk defa Pangaltı'da Asaduryanların açmış olduğu sinemada film seyrettiler. Orada haftada iki gün de kadınlara film gösteriliyordu.

Bir de ramazanlarda Anadoluhisarı'nda, Kadıköyü'nde Yoğurtçu Çayırında açık havada film gösteriliyordu. Buralarda kadınlar bir yana, erkekler bir yana oturur, araya bir perde gerilerek erkeklerin kadınları gözlememesine mâni olunurdu. Zaten 1914-18 Umumî Harbine kadar sinema, tiyatro - incesaz - varyete numaralarıyla birlikte seyredilen bir eğlenceden ileri gidememişti. Harbin ilk yıllarına doğru esaslı filmler gelmeğe başlamıştır.

Okullarda İlk Sinema

Sinemacılık memlekette çabuk ilerliyor ve çok kazançlı bir iş halini alıyordu. O sıralarda İstanbul Sultanisi'nde dahiliye müdürü olan Fuat isimli bir genç (Fuat Uzkinay) sinemacılığa dehşetli merak sardı. Eline geçen parayı Pathe sinemasının makinistine yedirerek film göstermesini öğrendi. Sonra mektebin müdürü Ebülmuhsin Kemal Beyi mektepte sinema göstertmeğe teşvik etti. Böylece 1910 yılında İstanbul Sultanisi'nde bir sinema teşkilâtı kuruldu. Fuat Beyle birlikte öğretmenlerden Şakir Bey (Şimdi Kemal Film müessesesi sahiplerinden Şakir Seden) film seçmek işiyle vazifelendiler:

1914 yılına kadar bu vaziyet devam etti.

İlk Açılan Türk Sinemaları

19 Mart 1914 tarihinde İstanbul'da Feyziye Kıraathanesinde Türk müteşebbisler tarafından ilk Türk sineması açıldı. Sahipleri Cevat ve Murat Beylerdi. (Murat Bey ölmüştür. Cevat Bey şimdi Taksim sineması sahiplerinden Cevat Boyer.) Bu sinemanın adı Millî Sinema idi.

Millî Sinema'dan üç buçuk ay kadar sonra da İstanbul'da ikinci Türk sineması açıldı. 6 Temmuz 1914'te açılan bu sinemanın adı Ali Efendi Sineması'dır. Ali Efendi o zamanlar Sirkeci'de meşhur bir lokantanın sahibi idi. İstanbul Sultanisi'nden ayrılan Fuat Beyin teşviki ile, yeğenleri yukarıda adı geçen Şakir ve onun ağabeyi Kemal Beylerle birlikte bu sinemayı açtı. Ali Efendi sineması Sirkeci'de şimdiki Musul Oteli'nin altındaki şekerçi dükkânının bulunduğu yerde açılmıştı.

İlk Türk Sinema Operatörü

Türklerden sinema göstermeyi ilk öğrenen Fuat Uzkınay aynı zamanda ilk Türk film operatörüdür. İlk çevirdiği film de Rusların Ayastafanos'a kadar geldikleri günlerin acı bir hatırası olan ve Umumî Harbin ilk yılında dinamitle uçurulan âbidenin yıkılmasına ait bir aktüalite filmidir.

Fuat Uzkınay bu sırada yedek subay olarak silâh altında bulunuyordu. Bir zaman sonra Askerî Müze'de açılması kararlaştırılan Müze-i Askeriye Sineması'nın başına getirildi. Bir zaman sonra da Merkez Ordu Film Dairesi'nin müdürlüğüne tayin olundu.

Orduda Sinema

Harp içinde Almanya'ya giden Harbiye Nazırı Enver Paşa, dönüşünde, Türk ordusunda bir film merkezi kurulmasını emretmişti. Merkez Ordu Sinema Dairesi adını taşıyan bu müessesesi 1917'de kurulmuştur. Başlangıçta bu teşkilâtı da Weinberg kurmuştu.

Fakat Weinberg o sırada harp halinde bulunduğumuz Romanya tabiiyetinde olduğundan, bir zaman sonra buradan uzaklaştırılarak teşkilâtın başına Fuat Uzkınay getirilmiştir.

Ordu Film Merkezi şimdiki Üniversite, o zamanki Harbiye Nezareti'nin yanındaki su deposunun altında bir binada idi. Bu teşkilât harp sonuna kadar faaliyette bulundu ve birçok propaganda, aktüalite filmleri çevirdi. Bugünün meşhur sinemacılarından Lâle Film müessesesi sahibi Cemil Filmer ve Tan Sinemacılık T. A. Ş. ve Lâle Film T. A. Ş.'nin Ege bölgesi mümessili Mazhar Yalay da, yedek subay olarak, askerliklerinde burada çalışmışlardır.

Müdafaai Milliye Cemiyeti Stüdyosu

Merkez Ordu Sinema Dairesi'nin faaliyette bulunduğu harp yıllarında yine yarı askerî başka bir müessesesi vardı ki o da yerli fakat mevzulu filmler meydana getirmiştir. Bu müessesenin adı Müdafaai Milliye Cemiyetidir.

Müdafaai Milliye Cemiyeti İkinci Balkan Harbi'nde kurulmuştu. Gayesi kara ordusuna yardım etmektir. Harbin ikinci yılında cemiyet idare heyetinin önderliğiyle bazı güzel sanat eserleri vücuda getirmek teşebbüsüne girişildi. Bu arada film çekme işi düşünüldü. Şimdi Halk Partisi sinema mütehassısı olan Kenan Erginsoy eliyle harbe ait bir takım aktüalite filmleri, Boğaziçi manzaraları çekildi.

Fakat bu filmler bir program teşkil edecek uzunlukta olmadıklarından sinemacılardan göze görünür bir para alınamıyordu. O sırada henüz 18 yaşında bulunan Sedat Simavi (Şimdi 7 Gün müessesesi sahibi ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti reisi) cemiyete mevzulu filmler çevirmeği teklif etti. Elde fırsat da vardı. Harp dolayısıyla, o zamanlar filmcilikte en ileri memleketlerden olan Fransa ve İtalya'dan film gelemesini olmuştur. Yerli filmciliği kurmak için tam

münasip zamandı.

Cemiyetin Divanyolu'nda, şimdiki Sağlık Müzesi'nin bulunduğu binanın alt katında bir stüdyo kurularak işe girişildi. Bu stüdyoda üç büyük film, birkaç da küçük aktüalite ve propaganda filmi çevrilmiştir. Büyük filmler şunlardır:

- 1 - *Pençe*
- 2 - *Casus*
- 3 - *Alemdar Vakası veya Sultan Selimi Salis.*

1917 yılında çevrilmiş olan bu filmlerde o zamanki Darülbeydiye sanatçıları oynamışlardır. Birinci vizyonlar Beyoğlu'nda Fransız Tiyatrosu'nda, ikinci vizyonlar da İstanbul tarafında Alemdar Sineması'nda gösterilyordu.

Pençe ve *Casus* seyredildi. Fakat 1918 sonbaharında çevrilen *Alemdar*, harbin sona erip cemiyetin dağıtılması yüzünden montajı yapılmadan kaldı. Bir daha da tamamlanamadı.

Malûl Gaziler Cemiyeti Stüdyosu

Müdafaai Milliye Cemiyeti stüdyosu kapanırken başka bir stüdyo açılıyordu. Bu da Malûl Gaziler Cemiyeti stüdyosudur. Ordu Film Merkezi'nin kuruluşu sırasında bu malzemenin düşman eline geçmemesi düşüncesiyle bütün teşkilât Malûl Gazilere Muavenet Cemiyeti'ne verilmişti. Malûl Gaziler önce Divanyolu'nda şimdiki Erkek Terzilik Okulu'nun bulunduğu binadaki cemiyet merkezinde, sonra Vezneciler'deki yeni Üniversite binası yapılıırken yıkılan yerde bir stüdyo kurdular.

Bu stüdyoda, askerlikten terhis olunduktan sonra bu müessesenin başına geçen Fuat Uzkınay'ın idaresinde ve meşhur aktör Fehim Efendinin rejisörlüğü ile 1 - *Mürebbiye*, 2 - *Binnaz*, 3 - *Bican Efendi Vekilharç*; muharrir Fazlı Necip merhumun rejisörlüğü ile de 4 - *İstanbul Perisi* adlı filmler çevrildi.

Mürebbiye ilk çevrilen film olduğu halde baş rolde temsil edilen oynak Fransız mürebbiyesi tipi yüzünden o zaman İstanbul'da bulunan işgal kuvvetleri komutanlığı tarafından oynatılmasına müsaade edilmedi. Önce *Binnaz* görüldü; büyük muvaffakiyet kazandı. Hattâ İngiltere'ye ve Amerika'ya bile gönderildi.

Bican Efendi, muharrir İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci'nin yazmış olduğu *Hisse-i Şayia* adlı eserdeki meşhur bir tiptir. Aktör Sadi bu roldeki başarısı ile tanınmış ve aşağı yukarı *Bican Efendi* lâğabını kazanmıştı. Sadi bu tipin makyajile Şarlo'nun ilk filmleri gibi küçük küçük komediler ve propaganda kurdeleleri çevirmiştir. Rejisörlüğü de kendisi yapardı. Müdafaai Milliye Cemiyeti'ne birkaç film çevirdiği gibi Malûl Gazilere de film çevirmiştir.

Fazlı Necip'in stüdyo işlerine karışmasından sonra hazırlanan tasarılar tatbik edilemedi. Çünkü 1921 yılında, evvelce Malûl Gazilere ema-

net verilmiş olan sinema tesisatı orduca geri alındı. Bu suretle Malûl Gaziler stüdyosu da tarihe karıştı.

Kemal Film

Bu müessese yurdumuzda ticaret düşüncesiyle kurulan ilk sivil filmcilik müessesesidir. Kuruluşu 1919 yılına rastlar. Bugün de yaşamakta olan müessese filmcilik tarihimizde kuvvetli izler bırakmış 6 büyük mevzulu film, bir uzun propaganda ve doküman filmi, 47 tane de aktüalite filmi çevirmiştir.

Kemal ve kardeşi Şakir Seden, sinemacılık işine 1914'te açılan Ali Efendi Sinemasıyla girmişlerdi. 1919'da dışardan film getirtmeğe başladılar. 1922 yılında da kendileri bir stüdyo kurarak yerli film çevirmeğe başladılar. Bu filmlerin rejisörü o sıralarda Avrupa'dan dönmüş olan Muhsin Ertuğrul'dur. Daha evvel Avrupa stüdyolarında da çalışmış olan Muhsin Ertuğrul Türkiye'de ilk defa Kemal Filmle film çevirmeğe başladı. Çevirmiş olduğu 6 büyük filmin isimleri sırasıyla şunlardır:

- 1 - *İstanbul'da Bir Facia-i Aşk*
- 2 - *Nurbaba yahut Boğaziçi Esrarı*
- 3 - *Ateşten Gömlek*
- 4 - *Leblebici Horhor*
- 5 - *Kızkulesi Faciası*
- 6 - *Sözde Kızlar*

İstanbul'da Bir Facia-i Aşk o günlerde geçen hakikî bir aşk faciasından mülhemi. Çok tutuldu.

Muharrir Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eseri olan *Nurbaba* ise Bektaşilerin ayaklanmasından çekinilerek polisçe oynatılmadı. Ancak İstanbul'un kurtuluşundan sonra görülebildi.

Halide Edib-Adivar'ın *Ateşten Gömleği* ise o günlerin coşkun millî heyecanından bir parça olması dolayısıyla en büyük muvaffakiyet kazandı. Bu filmin bir özelliği de ilk defa Türk kadınının bu filmde rol almış olmasıdır. Rahmetli Neyyire Ertuğrul ve o zaman aktör Muvahhid'in eşi olan Bedia Statzer ilk defa bu filmde beyaz perdede görünmüşlerdi.

Leblebici Horhor, Kemal Film'e en pahalıya mal olan kurdeledir. Fakat devrin heyecanına tercüman olamadığından muvaffakiyet kazanamadı.

Kızkulesi Faciası, Muhsin Ertuğrul'un hazırlamış olduğu bir senaryodan çevrilmiştir. Daha evvel oynanmış Fener Bekçileri isimli bir küçük piyes-ten alınmıştır.

Sözde Kızlar, muharrir Peyami Safa'nın o zamanlar şöhret kazanmış romanıdır. Fakat filmin romanla ilgisi azdır.

Bunlardan başka, Kemal Film, *Zafer Yolları* adlı 4 kısımlık bir doküman filmi çevirmişti. Büyük Taarruz'dan İzmir'in kurtuluşuna kadar Anadolu

harekâtını temsil eden bu film çevrilirken General Fahrettin Altay ve General Mürsel emirlerindeki kuvvetleri bu işin hizmetine vermişler ve hakikaten çok güzel bir film vücade gelmişti.

Bu saydığımız filmler, Türkiye’de yerli filmciliğe hakkı giriştir. Fakat, fikrimizde Kemal Film’in sinemacılık sahasında memleket hesabına en faydalı eserleri vücade getirmiş olduğu 47 tane Kemal Film jurnalidir. Bu filmler o günlerde memleket propagandası için en geniş mânada yararlı olmuş, bunların bazı parçaları, büyük zaferden sonra Avrupa ve Amerika’ya da gönderilmiştir.

Kemal Film belki de bugüne kadar film çevirmeğe devam edecekti. Fakat beklenmedik bir hâdise yüzünden stüdyo apansız dağılıverdi. Kemal Film Stüdyosu Haliç’te Defterdar fabrikasının dikimhane dairesi kiralanarak kurulmuştu. 1923 yılında fabrika müdürlüğündeki bir değişme üzerine, bu binayı 48 saat zarfında boşaltmak emrini aldılar. Sağa, sola başvuruncaya kadar 48 saat doldu. Ve Kemal Film’in bütün tesisatı sağanaklı bir yağmur altında, işe yaramıyacak bir halde sokağa atıldı.

Bundan son derece müteessir olan Kemal Seden toplanan eşyayı yok pahasına satarak film çevirme işine veda etti.

İpek Film

Türkiye’de bugüne kadar en çok film çevirmiş olan firma İpek Film’dir. Memleketimizde sesli film çağına da bu müessesenin vücade getirdiği eserlerle girildi.

Mütareke yıllarında İstanbul çok kalabalıklaşmıştı. Amerikan filmleri gelmeğe başlamıştı. Sinemacılık gelişmek istidadını gösteriyordu. Bunu gören İpekçi Kardeşler, Beyoğlu’nda şimdiki Alkazar Sineması’nın yerinde Elektra adlı bir sinema açtılar (1920). Daha sonra yeni yapılan Elhamra Sineması’nı tuttular (1922). Birkaç sene sonra İzmir’de, kendilerinin de yardımıyla tamamlanan Millî Kütüphane Sineması’nı açtılar (1925). Daha sonra Melek ve şimdi adı İpek olan Opera sinemalarını açtılar.

Bu hareketli sinemacılık arasında İpekçilere yerli film çevirmek hevesi de gelmişti. Rejisör Muhsin Ertuğrul’la olan dostluk ve arkadaşlıkları da bu fikri kolaylaştırmıştır. Filmciliğe 1928’de başladılar ve ilkönce *Ankara Postası* adlı filmi çevirdiler. Henüz stüdyoları yoktu. Şimdiki Sümer Sineması’nın arkasındaki arsada açık havada kurulan dekorlar içinde çalışıyorlardı. Bu filmde yeni bir Türk kızı, İzmir Amerikan Koleji talebelerinden İsmet Sırrı, Maarif Vekili’nin müsaadesi üzerine, rol aldı. Film sessizdi. Teknik bakımdan hayli kusurlu olduğu halde çok rağbet gördü.

Ankara Postası’nın muvaffakiyetinden cesaret alan İpekçiler ikinci filmleri olan *Kaçakçılar*’a başladılar. Fakat bu film, feci bir kaza yüzünden yarıda kaldı. Film çekilirken vukua gelen bir otomobil kazasında artistlerden Karakaş ölmüş, Sait Köknar da ağır surette yaralanmıştı. Sessiz olarak başlanan

bu film, sonradan *İstanbul Sokaklarında* filmi çevrilmek üzere Paris'te Tobis stüdyosuna gidildiği zaman tamamlanmış ve *İstanbul Sokaklarında*'dan sonra gösterilmiştir. *Kaçakçılar*'da da yeni bir kadın artist, 1929 Türkiye güzellik kraliçesi olan Feriha Tevfik oynamıştı.

İlk Sesli Film

İlk sesli yerli filmimiz *İstanbul Sokaklarında*'dır. 1931 yılında çevrildi. Mısırlı artistlerden Azize Emîr ile Yunan artistlerinden Gavrilides de bu filmde rol almışlardı. Mevzu Mısır'da başlıyor; Yunanistan'da ve Türkiye'de geçiyordu. İpekçilerin en çok masraf ettikleri filmlerdendir. Hakikaten muvaffak olmuş bir eserdir. İpekçiler bu filmde de yeni bir kadın artistimizi beyaz perdeye çekmiş bulunuyorlardı: Semiha Berksoy.

İstanbul Sokaklarında çevrilirken Mısır'a, Yunanistan'a, Bursa'ya ve nihayet bütün artistlerle birlikte Paris'e yapılan seyahatler müesseseye çok pahalıya mal olmuştu. Filmciliğe devam kararında olan İpekçiler burada bir stüdyo kurmak lüzumunu gördüler. Bugün de İpek Film stüdyosu olan Nişantaşı'ndaki eski fırın binasını satın aldılar. Almanya'ya makineler ismarlandı, böylece stüdyo kuruldu.

Bundan sonra İpekçilerin çevirdikleri filmleri iki gruba ayırmak lâzımdır. Pahalı filmler, ucuz filmler. *Bir Millet Uyanıyor* (1932), *Karım Beni Aldatarsa* (1933), *Söz Bir Allah Bir* (1933), *Cici Berber* (1933), *Milyon Avcıları* (1934), *Leblebici Horhor* (1934) çok masraf edilen filmlerdir, ki bu filmler konulan sermayeyi kurtaramamışlardır. O zaman İpekçiler büyük bir buhran geçirdiler. Kendilerini biraz topladıktan sonra, daha az sermayelerle film çevirmeğe başladılar. Bu devrede sırasıyla *Güneşe Doğru* (1937), *Aynaroz Kadısı* (1938), *Bir Kavuk Devrildi* (1939), *Allahın Cenneti* (1939), *Tosun Paşa* (1939), *Şehvet Kurbanı* (1940), *Akasya Palas* (1940) çıktı.

İpekçilerin yeniden masrafı yükselttikleri ilk film *Kahveci Güzeli* (1941) olmuştur; hakikaten güzel bir filmdir. Ondan sonra çevrilmesine başlanan *Nasreddin Hoca*, rahmetli Hazım Körmükçü'nün hastalığı yüzünden yarıda kalmıştı. Bu film sonradan, ilk düşünüldüğünden bambaşka bir şekilde tamamlanarak gösterilmiştir. *Kıskanç* adlı film, *Nasreddin Hoca*'dan sonra başlandığı halde daha evvel biterek oynatılmıştır (1941).

Bu filmler arasında, yine İpek Film stüdyosunda çevrilmiş iki film daha vardır:

1 - *Fena Yol*: Bu filmi buraya gelen Yunan artistleri Muhsin Ertuğrul'un rejisörlüğü altında çevirdiler. Bazı küçük rollerde Türklerden rol alanlar da vardı (1933).

2 - *Bataklı Damın Kızı Aysel*: Bu film de İpek Film stüdyosunda çevrilmiştir. Fakat İpekçilerin malı değildir.

İpekçiler, kendi hesaplarına çevirmiş oldukları 20 büyük filmden başka, 6 tane de şort yani kısa film yapmışlardır:

1 - *Düğün Gecesi*, 2 - *İstanbul Senfonisi*, 3 - *Bursa Senfonisi*, 4 - *Naşit Dolandırıcı*, 5, 6 - *Karagöz*. Ayrıca bir çok da aktüalite filmleri vardır.

İpek Film'in filmlerini umumiyetle rejisör Muhsin Ertuğrul çevirmiştir. *Yalnız Güneşe Doğru*, *Düğün Gecesi*, *İstanbul Senfonisi*, *Bursa Senfonisi* filmleriyle *Cici Berber*'in bir kısmını Nazım Hikmet çevirmiştir. *Nasreddin Hoca*'yı da Ferdi Tayfur tamamladı. *Güneşe Doğru* müstesna, bütün bu filmlerde Şehir Tiyatrosu sanatçıları oynamışlardır.

Beş seneden fazla süren bir fasıladan sonra, İpek Film, İhsan Koza'nın yazdığı *Senede Bir Gün* filmine, bu yıl yeni bir devreye başlıyor. Bu filmin rejisörü Ferdi Tayfur'dur. Bu yeni adımın gerek İpekçiler, gerek Türk filmciliği için hayırlı olmasını dileriz.

Ha-Ka Film

Bu stüdyo 1938 yılında kuruldu. Sahibi Halil Kâmil'dir. Halil Kâmil, o zamana kadar plâk doldurma, sinema işletme ve filmcilik işleriyle uğraşıyordu. Şişli'de, Mecidiyeköyü yolu üzerinde eskiden garaj olan büyük bir binayı film stüdyosu haline koydu. Avrupa'dan makineler getirtti. İşe önce yabancı filmleri Türkçe dublaj yapmakla başladı. Bu arada yaptığı dublajlara bazı kısa parçalar ekliyerek film adaptasyonu diyebileceğimiz bir çıkış da açtı. Bu tarzda yerli sanatçılara oynatılan sahneler ve alaturka müzik eklenerek yaptığı başlıca adaptasyonlar şunlardır:

1 - *Yeniçeri Hasan*, 2 - *Zeynep*, 3 - *Memiş*.

Bu seriden sayılabilecek bir filmi daha vardır ki adı *Türk İnkılâbında Terakki Hamleleri*'dir. Bu film, Osmanlı İmparatorluğunun son günlerinden başlayarak Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet devrinde çekilmiş sesli, sessiz bir çok aktüalite filminden alınmış parçalar birbirine eklenerek meydana getirilmiştir. Bir tarih öğretmenin anlatıldığı dersin canlandırmasıdır.

Ha-Ka Film şimdiye kadar 8 tane film çevirdi:

1 - *Taş Parçası*, 2 - *Yılmaz Ali*, 3 - *Kıvırcık Paşa*, 4 - *Kerem ile Aslı*, 5 - *Sürtük*, 6 - *Duvaksız Gelin*, 7 - *On üç Kahraman*, 8 - *Toros Çocuğu*.

Ha-Ka'nın ilk üç filmini rejisör Faruk Kenç çevirmişti. Sonraki filmlerde Adolf Kölner adlı bir Çek, daha sonra da Şadan Kamil rejisörlük yapmıştır.

* * *

Harp yılları içinde iki yeni film müessesesine daha kavuştuk. Bunlardan biri Ses Film, ikincisi İstanbul Film'dir.

Ses Film

Bu müesseseyi Necip Erses kurmuştur. Film çekmek için ayrı, seslendirmek için ayrı olmak üzere iki stüdyosu vardır. Şimdiye kadar dört film çevirdi:

1 - *Dertli Pınar*, 2 - *Deniz Kızı*, 3 - *Hürriyet Apartmanı*, 4 - *Köroğlu*.

Dertli Pınar'ı rejisör Faruk Keleş çevirmişti. Baha Gelenbevi de *Deniz Kızı*'nda rejisörlük yaptı. *Hürriyet Apartmanı*'nın rejisörü Talât Artemel'dir. *Köroğlu* filmi tamamlanıncıya kadar birkaç defa rejisör değiştirdi.

İstanbul Film

Bu müesseseyi bugün Yerli Film Yapanlar Cemiyeti'nin reisi bulunan rejisör Faruk Keleş kurmuştur. Henüz yeni olan bu müessesenin hususi bir stüdyosu yoktur. Bu yıl yeni kurulan diğer film müesseseleri gibi mevcut stüdyolardan birini kiralityarak film yapmaktadır. Şimdiye kadar iki film çıkardı:

1 - *Hasret*, 2 - *Günahsızlar*. Üçüncü filmi olan *Karanlık Yollar*'ı bitirmek üzeredir.

Halk Film

Bu müessese de ilk eserini geçen yıl verdi: Rejisör Muhsin Ertuğrul'un çevirdiği *Yayla Kartalı*, Halk Film için iyi bir başlangıç oldu. Bu sene aynı firmanın iki eseri vardır. Bunlardan *Harman Sonu*, ilkönce *Köy Güzeli* adıyla ilân edilmişti. Mevzuu tulûat tiyatrolarında *Köy Düğünü* ismile oynana gelen bir oyundan alınmıştır. Tamamen köylü seyirciyi hedef edinerek hazırlanmıştır.

Halk Filmin bu seneki ikinci filmi *Kara Koyun*'dur. Onu da Muhsin Ertuğrul çevirdi.

***

Yakında göreceğimiz birkaç yerli film daha var. Bunlar ilk defa bu sene film çevirmeğe başlayan genç müesseselerdir. Bunların başında Atlas Film müessesesinin çevirdiği *Gençlik Günahı* ile *Seven Ne Yapmaz*; ve Birlik Film'in eseri olan *Yanık Kaval* vardır. Onlardan sonra da *Büyük İtiraf* (Ankara Film), *Sonsuz Acı* (Şark Film), *Bir Dağ Masalı* (And Film), *Domaniç Yolcusu* (Sema Film), *Yuvamı Yıkamazsın* (Elektra Film) gelmektedir.

1946-47 sezonu yerli filmciliğimiz için bir hamle çağı oldu. Bu hamlenin devamlı ve başarılı olmasını dileyelim.

Kaynak

Filmlerimiz, İstanbul: Yerli Film Yapanlar Cemiyeti, 1948